

ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΚΡΗΤΕΣ

[Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον].

Περιπάτους δημοσίους δὲν ἔχει πολλοὺς ἢ πό-
 λεις τῶν Χανίων. Θά ἤρκει ὁμῶς, διὰ τὸ κάλλος
 αὐτοῦ καὶ τὸ μῆκος, ὁ πρὸς τὴν Σούδαν ἄγων,
 διὰ κήπων καὶ φυτειῶν, ἀμαξιτὸς δρόμος. Κατὰ
 τὴν ἀρχὴν τῆς ὁδοῦ ταύτης ὑπάρχει δημοσίος
 κήπος πολλοῦ λόγου ἄξιος διὰ τε τὴν ἔκτασιν
 καὶ τὴν διάταξιν αὐτοῦ. Ἐκεῖ γίνεται συνήθως
 καὶ ὁ γενικὸς τῆς πόλεως περίπατος. Καί τοι
 ὑπάρχει στρατιωτικὴ μουσικὴ ἐν Χανίοις, οὐχ
 ἥττον δὲν τέρπει, ἀπὸ μακροῦ ἥδη χρόνου, τοὺς
 κατοίκους τῆς πόλεως. Περὶ δυσμᾶς ἡλίου, ὅτε
 τελεῖται παρὰ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν ἡ συν-
 ἡθης ἡμερησία εὐχὴ ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου, οἱ
 περὶ τὸ γειτονικὸν φρούριον περιδιαβάζοντες ἀκού-
 οῦσι τῆς Τουρκικῆς μουσικῆς ἡχούσης ἀπὸ τοῦ
 ὕψους τῶν πέριξ λοφίσκων. Ἐὰν συμπέσῃ νὰ ἦναι
 Παρασκευή, τότε ἡ μουσικὴ παιανίζει διαρκέστε-
 ρον, αἱ δὲ κορυφαὶ τῶν λόφων καλύπτονται ὑπὸ
 ὀθωμανίδων κυριῶν, ποικιλόχρουν μωσαϊκὸν πα-
 ρουσιάζουσιν πόρραθεν. Ὁ γυναικεῖος τύπος, ὃν
 εὐχερῶς βλέπει τις διὰ τοῦ λεπτοτάτου ὑφά-
 σματος, τοῦ καλύπτοντος τὸ πρόσωπον, μοὶ
 ἐφάνη ἄριστος. Αἱ κυρίαι τῶν μεγιστάνων οἰ-
 κουροῦσαι φέρουσιν, ὡς ἔμαθον, ἐνδύματα Εὐρω-
 παϊκὰ, καὶ ἐγὼ δ' αὐτὸς εἶδον ἐν τῇ ὁδῷ καὶ
 ἐν ταῖς ἀμάξαις συζύγους ἐγκρίτων Ὀθωμανῶν
 ὑπὸ τὴν ἐξωτερικὴν ὀθωμανικὴν καλύπτραν φε-
 ρούσας ἐσθῆτας ἐντελῶς Εὐρωπαϊκάς. Προφανῶς
 ἡ μόδα εἶναι δύναμις ἀκατανίκητος, καθ' ἧς
 οὐδὲν ἰσχύουσι τὰ δικτυωτὰ καὶ αἱ συνήθειαι
 τοῦ παρελθόντος.

Ἐκτὸς τοῦ συνήθους πληθυσμοῦ συναντᾷ τις
 εἰς τὰ πέριξ τῶν Χανίων δύο ἐξαιρετικὰς κατη-
 γορίας ἀνθρώπων: τοὺς Δερβίσας καὶ τοὺς ἐπι-
 χωριάζοντας λεπρούς. Οἱ πρῶτοι ἀποτελοῦσιν
 ἴδιον μοναχικὸν τάγμα, ὡς τὸ τῶν καλογήρων
 παρ' ἡμῖν. Εἰς διαφόρους ἀνήκοντες αἱρέσεις
 ἀκούουσι κατὰ ἰδίους κανόνας καὶ καθεστῶτα τὰ
 θρησκευτικὰ αὐτῶν καθήκοντα. Παρέστην εἰς
 μίαν προσευχὴν των, ἀνεχώρησα δὲ κατὰ πλη-
 κτος ἐπὶ ταῖς ἰδιοτρόποις ἰδέαις, ἃς δύναται νὰ
 συλλάβῃ καὶ νὰ ἐφαρμόσῃ ὁ ἄνθρωπος ὡς πρὸς
 τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν τοῦ Ὑπερτάτου ὄν-
 τος. Οἱ Δερβίσαι οὐς εἶδον ἀνήκουσιν εἰς τάγμα
 οὐτίνος τὸ ὄνομα μὲ διαφεύγει ἥδη, χαρακτηρί-
 ζονται δὲ διὰ τῶν κραυγῶν μεθ' ὧν ἄρχονται, καὶ
 τῶν βραχῶν ῥόγγων εἰς οὓς καταλήγουσι. Ὁ
 τρόπος, καθ' ὃν προσεύχονται, προξενεῖ φρίκην.
 Ἰστανται κυκλικῶς καὶ χειροκρατούμενοι· ἡ
 τελετὴ λαμβάνει χώραν τὴν νύκτα, καὶ ὑπὸ τὸ
 ἀμυδρὸν φῶς τῶν λυχνιῶν φαίνεται ἀπαισιω-

τέρα. Ἰστάμενοι ὄρθιοι ἄρχονται κλίνοντες πρὸς
 τὴν γῆν τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ στήθος, ἐνῷ ἀρ-
 θροῦσιν ἀσθενῆ, τὸ κατ' ἀρχάς, φωνήν, σύμφωνον
 πρὸς τὴν κλίσιν καὶ τὴν ἔγερσιν τοῦ σώματος.
 Μικρὸν κατὰ μικρὸν αἱ φωναὶ ἐπιτείνονται, καὶ
 αἱ κλίσεις τοῦ σώματος ἀποβαίνουνσι βιασιότεραι.
 Καθόσον τὸ αἶμα ἀνέρχεται εἰς τὸν ἐγκέφαλον,
 καὶ ἐπιτείνεται ἡ ἰδέα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εἰς
 Αὐτὸν προσφερομένης λατρείας οἱ προσευχόμενοι
 ἐξαγριοῦνται· τῶν ὁμμάτων των οἱ βολβοὶ στρέ-
 φονται ἐντὸς τῶν κογχῶν, ὠρύονται, καὶ ὅταν ἡ
 μανία των κορυφωθῇ πίπτουσιν ἀναισθητοὶ ἀφρί-
 ζοντες καὶ σπαίροντες κατὰ γῆς. Τότε ἐλάτρευ-
 σαν καταλλήλως τὸν Θεὸν, εὐχαριστημένοι δὲ
 ἐγείρονται, μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινός, ἔτοιμοι
 ν' ἀρχίσωσιν ἐκ νέου. Ἠπιώτεροι εἰσὶν οἱ ἄλλοι
 Δερβίσαι, οἱ ἐν κυκλικῇ, οὐχὶ ἀμίκτῳ χάριτος
 τινός, ὀρχήσῃ ἐκπληροῦντες τὰ τῆς λατρείας
 των. Στρέφονται περὶ τὰς πτέρνας αὐτῶν, τὸ δὲ
 κολπούμενον πολὺπτυχον φόρεμά των ὑφύεται
 ὑπὸ τῆς στροφῆς καὶ τοῦ ἀνέμου ὠθούμενον, καὶ
 διαγράφει κύκλον διηνεκῶς στρεφόμενον περὶ τὸ
 σῶμα τοῦ ὀρχουμένου. Καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ προσ-
 εύχονται ὑπὸ τοὺς ἡχους μικρᾶς μουσικῆς, ἐξ
 ἀνατολικῶν ὀργάνων ἀποτελουμένης, καὶ ἥτις
 δὲν στερεῖται χάριτός τινος, παθους, καὶ ἁρμο-
 νίας. Οἱ Δερβίσαι ἀμφοτέρων τῶν ταγμάτων
 λέγονται φιλοξενώτατοι, ὡς δὲ μοὶ εἶπον ὑπο-
 δέχονται, κατὰ περιστάσεις, μετὰ μεγάλης προ-
 θυμίας τοὺς ξένους καὶ ἀλλοθρήσκους, ἐνίοτε δὲ
 προσφέρουσιν αὐτοῖς καὶ γλυκύσματα.

Οἱ λεπροὶ οἰκοῦσιν εἰς ἴδιον παρὰ τὰ τεῖχη
 τῆς πόλεως προάστειον Βαροῦσι καλούμεγον. Ἀ-
 πομονωθέντες ἀπὸ τῆς λοιπῆς κοινωνίας ἀνεξή-
 τησαν καὶ ἀνεῦρον τῆς κοινωνίας τὰ εὐεργετή-
 ματα, καὶ ἴσως τὰς πικρίας, ἐν τῇ ἀποκλειστικῇ
 πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίᾳ. Ἀποτελοῦσιν οὕτω μι-
 κροσκοπικὸν κόσμον, στενῶς ἀποκεκλεισμένον ἀπὸ
 τοῦ λοιποῦ, περὶ ἑαυτοὺς στρεφόμενον καὶ δρῶντα
 ἀποκλειστικῶς. Βιοῦσιν εἰς καλύβας καὶ οἰκί-
 σκους συμφυρόμενοι ἀναμιζᾷ ἄνδρες, γυναῖκες καὶ
 παιδιὰ, καὶ συνάπτουσι γάμους πρὸς ἀλλήλους,
 ἐνῷ δὲν ἀγνοοῦσιν ὁποῖαν ἀγωνίαν καὶ ὁποῖον
 μαρτύριον παρασκευάζουσιν εἰς τὰ τέκνα των. Ἀ-
 δυνατῷ νὰ ἐννοήσω πῶς δὲν ἐπεμβαίνει ἡ ἀρχή,
 ὅπως προλάβῃ τὴν διὰ τοῦ γάμου διάδοσιν τοῦ
 μολύσματος, καὶ πῶς ἡ Ἐκκλησία ἐκδίδει ἄδειαν
 γάμου, ἐὰν πράγματι ἐκδίδῃ, εὐλογοῦσα δε-
 σμὸν ἐν ἑαυτῷ φέροντα προκαταβολικῶς τῆς κα-
 τάρας τὴν σφραγίδά. Μετ' ἐκπλήξεως ἔμαθον,
 ὅτι ἄνδρες ὑγίεις, ἡσθάνθησαν συμπαθείας καὶ
 κλίσιν ἀκατανίκητον πρὸς γυναῖκας λεπράς, μεθ'
 ὧν καὶ συνεβίωσαν ἐπὶ χρόνους μακροὺς χωρὶς
 τὸ παράπαν νὰ μολυνθῶσιν ἐκ τῆς ἐπιμιξίας.
 Ἡ θέα τῶν λεπρῶν καὶ τοῦ προαστείου των πλη-
 роῖ φρίκης καὶ θλίψεως τὴν ψυχὴν. Κάθηνται

παρά τὰς θύρας τῶν καλυβῶν των, θεώμενοι μελαγχολικῶς τοὺς ἐκ τῆς κοινωνίας ἐρχομένους καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν ἐπιστρέφοντας. Τὸ ἐρυθρὸν πρόσωπόν των εἶναι πλήρες οἰδημάτων καὶ φλυκταινῶν. Ὑπὸ τῆς πείνης κατατρυχόμενοι τείνουσι χεῖρα ἐπαίτιδα πρὸς τὸν διαβάτην, καὶ συναίσθησιν τοῦ μιάσματος αὐτῶν ἔχοντες προσέχουσι μῆτοι προσπελάσωσι τὸν ξένον. Ἐνίοτε, ἀλλὰ λίαν σπανίως, οἱ σχετικῶς ὑγιέστεροι ἐπαιτοῦσιν εἰς τὰς ἑξὼ τῆς πόλεως ὁδοὺς, ὁπόθεν τάχιστα ἀπομακρύνονται. Τὸ φοβερὸν τῆς λέπρας πάθος λυμαινεται ἱκανὰ τῆς Κρήτης χώρας. Ἄνευ κυβερνητικῆς ἀρωγῆς, καὶ εἰς μόνην τὴν ιδιωτικὴν φιλανθρωπίαν ἐλπίζοντες ὑφίστανται οἱ δυστυχέστατοι οὗτοι ἀπόκληροι τοῦ κόσμου, πρὸς τοῖς μεγάλοις δεινοῖς τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀπομονώσεως, καὶ τῶν στερήσεων τὰς πικρίας, ὥστε ἂν τῆς ἀσθενείας των αἱ ἀληθινότητες ἔχρηζον συμπληρώματος τινος ἀναζητηθέντος καὶ ἀνευρεθέντος εἰς τὴν ἀπόλυτον ἔνδειαν ὑφ' ἧς μαστίζονται. Εἶδον γραῖαν λεπρὰν ἧς ἡ εἰκὼν με συνέτριψε. Βαδίζουσα ἐντὸς τοῦ ἀτειχίστου ἐκείνου λοιμοκαθαρτηρίου, ἔτρεμεν ἐκ τοῦ γήρατος, καὶ ἀβοήθητος ἐκινδύνευεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν νὰ πέσῃ κατὰ γῆς. Ἡ λέπρα εἶχε καταφάγει τὰ σαρκώδη μέρη τῆς κεφαλῆς της, ἀντὶ δὲ προσώπου ἐνεφανίζετο ἄμορφον τεμάχιον σαρκὸς σεσηπυίας, πελιδνῆς καὶ ἰοχρόου. Τὴν φρικωδεστέραν ὅμως ἐντύπωσιν ἀπετέλουν αἱ ὑπὸ τὸ μέτωπον δύο ὀπαί, ἔνθα ἔστιλβον ποτὲ οἱ ὀφθαλμοί. Δυσκόλως ἠδύνατό τις νὰ θεωρήσῃ εἰκόνα τελειοτέραν τῆς ἀνθρωπίνης δυστυχίας. Ἦτο τυφλὴ, λεπρὰ, ἀποκεκλεισμένη τῆς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, ἐπένετο, ἦτο γραῖα καὶ ἀσθενής. Εἶθε ἡ ἀληθὴς εἰκὼν τῆς ἀτυχοῦς ταῦτης νὰ παραμυθῇ τοὺς ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀλγούντας καὶ παραπονουμένους κατὰ τῆς τύχης των.

Ὁ διατρέχων τὰς ὁδοὺς τῶν Χανίων βλέπει, ἐντὸς οἰκῶν πολλάκις, καὶ παρὰ τοὺς δρόμους, ξύλινα κιβώτια ἐπιμήκη ἐν σχήματι φορέων νεκρικῶν, ἄνωθεν τῶν ὁποίων κυματίζει σημαία ἐρυθρά. Κατωτέρω τῶν περιέργων τούτων θηκῶν φαίνονται στρόφιον Τουρκικόν, γράμματα καὶ κανδήλα ἀνημμένη. Εἶναι τάφοι κρύπτοντες εἰς τὰ σπλάγχνα των Ὁθωμανοὺς, α' Ἐβλιγιάδες καλουμένους με γενικὸν ὄνομα σημαῖνον ὁσίους, ἐναρέτους, θεοπνεύστους καὶ εἴ τι παραπλήσιον. Ὁ Ὁθωμανικὸς λαὸς τιμᾷ ἰδιαίτερώς τὰ μνήματα ταῦτα, καὶ τρέφει πίστιν, σχεδὸν τυφλήν, εἰς τοὺς ὑπ' αὐτὰ κοιμωμένους. Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Σούδας ὑπάρχει τεκές τις τοῦ «Μπάρμπου» καλούμενος. Ὁ Μπάρμπος οὗτος, θανὼν πρὸ ἱκανοῦ χρόνου, ἀνεκνήρυχθη α' Ἐβλιγιάς» λόγῳ τῶν φόνων οὓς διέπραξε κατὰ τῶν Χριστιανῶν. Τοῦρκος Δερβίσης, ῥωμαλέος ὡς ταῦρος, μονάζει

ἤδη ἐντὸς τοῦ Τεκὲ τοῦ Μπάρμπου. Ἀφηγοῦνται περίεργα περὶ τοῦ ἀξιολόγου τούτου ἀνδρὸς, ὅστις πιθανώτατα, μετὰ τὸν θάνατόν του, θ' ἀνακηρυχθῇ ἐπίσης Ἐβλιγιάς. Ἐν τῶν μᾶλλον περιεργότερων ἐπεισοδίων τοῦ ὁσίου βίου του εἶναι, ὅτι εἶχε πείσει τὰς Ὁθωμανίδας ὅτι κατέχει ἀλάνθαστα κατὰ τῆς στειρώσεως φάρμακα. Αἱ εὐπιστοὶ γυναῖκες, ἀκουσίως εἴτε ἐκουσίως, ἐπίστευσαν προθύμως εἰς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Δερβίσου, ὅστις ἐκάστην νύκτα ἔβλεπε πληροῦμενον τὸν τεκὲν αὐτοῦ ὑπὸ πλήθους Ὁθωμανίδων. Ἐν τῇ σιωπῇ καὶ τῇ ἀσφαλείᾳ τῆς νυκτὸς ὁ Δερβίσης ἐπετέλει τὰς ἱεροπραξίας αὐτοῦ, φαίνεται δὲ ὅτι τὰ φάρμακά του ἦσαν ἡρωικὰ ἀληθῶς, καθόσον πολλαὶ γυναῖκες, στεῖραι τέως νομιζόμεναι, καὶ εἰς τὰς εὐχὰς τοῦ Δερβίσου ὑποβλήθεισαι, ἀπέβησαν γόνιμοι. Ἡ φήμη τοῦ ἁγίου ἀνδρὸς ἠῤ-ζανε, καὶ ὁσημέραι πυκνότεραι συνέρρεον αἱ προσκυνήτριαι. Τοῦτο δυσηρέστησε τοὺς συζύγους, ἐφ' ᾧ καὶ νύκτα τινὰ διπλᾷ σφαῖραι πυροβόλου ὄπλου ἐπληξαν κατὰ στήθος τὸν Δερβίσην, κληθέντα ἔξω τοῦ τεκέ, καὶ νομίσαντα ἴσως ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀναγνώσῃ τοὺς ἀλάνθαστους ἐξορκισμούς του. Ἐκτοτε ἐμετριάσθη ὁ πρὸς τὴν ἀγαθοποιίαν ζῆλός του, ὁ δὲ Δερβίσης, ὀργισθεὶς ἴσως διὰ τοιαύτην ἀγνωμοσύνην, δὲν φαίνεται πρόθυμος νὰ παρέχῃ, δημοσίᾳ τοῦλάχιστον, τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ συντρέχων εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ δεικαιολογημένου αἰσθήματος τῆς μητρότητος.

Τὰ περί τῶν Χανίων, λόγῳ φυσικῆς ὥραιότητος, ἀποτελοῦσιν εὐαρεστότατον τόπον διαμονῆς. Ἐπὶ τῆς πεδιάδος, καὶ κατὰ μῆκος τῶν προποδῶν τῶν λόφων, ἐν μέσῳ φυτείας καὶ βλαστήσεως πλουσιωτάτης, ἀπλοῦνται κομψαὶ ἀγροικίαι καὶ κῶμαι περίρρυτοι, ἀληθεῖς παράδεισοι τέρψεως καὶ ἀναψυχῆς. Μία τῶν ἀρίστων θέσεων τῆς Χανιωτικῆς περιοχῆς εἶναι ἀναντιρρήτως τὰ «Μπουτσουνάρια». Ἀπέχουσιν ὥραν μολὶς τῶν Χανίων, καὶ κεῖνται ἐπὶ τοποθεσίας ἀπαρμύλλου, ἣν κατέστησαν ἱστορικὴν ἡ ἐκεῖσε περιοδικὴ ἐνοπλος συνάθροισις τῶν ὀπλαρχηγῶν καὶ αἱ ἀποχωρήσεις τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως, αἱ συνήθως προηγούμεναι πάσης ἐπαναστάσεως. Τὰ Μπουτσουνάρια εἶναι ἡ Πυλὴ τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ὁ Ἀβεντίνος λόφος τῆς Ρώμης. Ἐκεῖ ἐκυφορήθησαν θύελλαι ἐξεγέρσεων, ἐχαλκεύθησαν κεραυνοί, καὶ ἤστραψαν πολέμου ἀστραπαί. Ὅσακις ἡ Πύλη ἀρνεῖται νὰ ἐπακούσῃ εἰς τὰ αἰτήματα τῆς Κρητικῆς Συνελεύσεως, οἱ Χριστιανοὶ πληρεξούσιοι ἀποχωροῦσιν εἰς Μπουτσουνάρια, συνεδριάζοντες ἐκεῖ ὑπὸ τὴν σκιὰν πλατάνου καὶ τὸν κελαρυσμὸν τῆς γείτονος πεγνῆς. Εἰς τοὺς πέριξ λόφους ἀνάπτουσι τὴν νύκτα πυρὰς συνθηματικὰς δι' ὧν εἰδοποιοῦσι τοὺς κατοίκους τῶν γειτόνων ἐπαρχιῶν. Τὴν ἐ-

πομένην νύκτα πληθὺς ἐνόπλων Χριστιανῶν στρατοπεδεύει εἰς Μπουτσουνάρια. Εἰδοποιηθέντες οἱ κάτοικοι δι' ἐκτάκτων πεζοδρόμων, καὶ διὰ τῶν νυκτερικῶν σημείων ὅτι ἡ Συνέλευσις μετέφερεν εἰς Μπουτσουνάρια τὸ κέντρον τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ἀθροίζονται, ὑπὸ τὴν πρόσκλησιν τῶν δημογερόντων καὶ τῶν ἡχῶν τοῦ κώδωνος τῆς ἐκκλησίας, εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς κώμης ἢ τοῦ χωρίου. Ἐκεῖ ἀνακοινοῦνται αὐτοῖς τὰ τρέχοντα καὶ αἱ διαταγαὶ τῶν πληρεξουσίων, αἵτινες εἶναι νόμος ἱερός καὶ ἀπαράβατος διὰ πάντα Κρῆτα. Μετὰ μικρὰν συζήτησιν καθορίζεται προχείρως τὸ ποσὸν τῶν ἐνόπλων, οἷτινες θὰ σταλῶσιν εἰς Μπουτσουνάρια, ἐκφωνοῦνται τὰ ὀνόματα τῶν ὀπλιτῶν, καὶ μετὰ δέκα λεπτὰ λιγυρότατοι καὶ ἀνδρεϊότατοι πολεμισταί, καὶ μετ' ὅσον Σασεπὼ ἐπ' ὤμου, μετὰ πλήρη τὴν φυσιογνωσίαν, τὴν πύραν ἄρτου καὶ τυροῦ, μετὰ τὴν Κρητικὴν μάχαιραν ἐπὶ τῆς ζώνης, ἀποχαιρετῶσιν εὐθύμως τὰς οἰκογενείας καὶ τοὺς φίλους σπεύδοντες εἰς Μπουτσουνάρια ὅπως λάβωσι τῆς Συνελεύσεως τὰς διαταγάς. Ἡμέρα χαρὰς διὰ τοὺς Κρῆτας ἀνεξαίρετως εἶναι ἡ οἰωνιζομένη ἐγγὺς τὴν ἐπανάστασιν. Μεθύσκουσι προκαταβολ' ὡς ἐξ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ἡ ἀνυπομονή τῶν νὰ κτυπήσωσι τοὺς Τούρκους ἀποβαίνει αὐτόχρημα ἀχαλίνωτος. Ἐὰν αἱ μεταξύ Συνελεύσεως καὶ Πύλης ἐκκρεμεῖς ὑποθέσεις λήξωσιν εὐαρέστως διὰ τοὺς Χριστιανούς, τὸ στρατόπεδον διαλύεται, καὶ οἱ ἐνοπιοὶ, ἀναρτῶντες προσωρινῶς τὸ ὄπλον, ἀναλαμβάνουσι τὴν δίκειλλαν. Ἐὰν οὐκί, τὰ ἐνοπία σώματα, καταλλήλως διδασκόμενα καὶ διατασσόμενα, ἀναχωροῦσιν αὐτοστιγμὴ εἰς τὰς ἰδίας ἐπαρχίας ἢ συνεννόησις ἔχει ἤδη ἐπιτευχθῇ, διὰ τῶν ἐν Μπουτσουνάριαις ὀπλαρχηγῶν καὶ πολιτικῶν ἀρχηγῶν, τὸ κέντρον κατηρτίσθη, οἱ κώδωνες τῶν ἐκκλησιῶν σημαίνουσι, ἱερεῖς καὶ δημογέροντες κηρύσσουν ἐνθουσιῶντες τὴν ἐπανάστασιν, τρέχουσιν ἐνοπιοὶ οἱ Χριστιανοί, πράξεις βίας λαμβάνουσι χώραν, οἱ δὲ ἔντρομοι Τούρκοι τῆς πεδιάδος σπεύδουσι νὰ σωθῶσιν εἰς τὰς πόλεις ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Τουρκικῶν τηλεβόλων. Ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη.

Ἡ τοποθεσία τῶν Μπουτσουναρίων εἶναι γεωηγετική. Γαλανὴ καὶ σπινθηροβόλος ἐκτείνεται ἡ θάλασσα πρὸς βορρᾶν. Ἡ πόλις τῶν Χαλίων ἐκτυλίσσεται, ὡς κύλινδρος λευκός, παρὰ τὴν ἀκτὴν, μεταξύ δὲ ταύτης καὶ τῶν λόφων τῶν Μπουτσουναρίων μεσολαβεῖ θελκτικώτατον πεδῖον ὑπὸ ἐλαίων, ἀμπελώνων, καὶ κήπων κατεσπαρμένον. Ὡς γλυκὺ προανάκρουσμα ἐλευθερίας ἀκούεται, ἀπὸ τῆς πλησίον πηγῆς, ὁ ἄρμονικὸς κελαρυσμὸς τοῦ ρέοντος ὕδατος, καὶ ὁ ψίθυρος τῶν φύλλων τῆς πλατάνου τὰς ρίζας τῆς ὁποίας, μετὰ τῶν ὑδάτων τῆς πηγῆς, κα-

τέβρεξε καὶ ἐξέθρεψε τὸ ἄφθονον αἷμα τῶν σφαγέντων Χριστιανῶν. Ἐγγὺς σώζεται ἔτι ἐρείπιον τεῖχος Ἑνετικοῦ, καὶ ὁ τὴν πλατάνον θεωρῶν καὶ εἰς τὸ τεῖχος ἀτενίζων ἀκολούθως συνάπτει διττὴν ἐποχὴν δουλείας ἐξίσου αἰμοσταγοῦς καὶ βαρείας διὰ τοὺς Κρῆτας. Ἐπὶ τῶν δεσποζουσῶν τοῦ λόφου κορυφῶν φαίνονται τὰ ἐρείπια τῶν πύργων οὓς ἤγειραν οἱ Τούρκοι, μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1866, ὅπως, διὰ τῆς συνεχοῦς καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον πολεμικῆς ζώνης τῶν μικρῶν τούτων φρουρίων, κρατῶσιν εἰς ὑποταγὴν τοὺς Κρῆτας. Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἔγερσιν τῶν πολεμικῶν τούτων πύργων οἱ νησιῶται ἐπυρπόλησαν αὐτούς, καὶ ἤδη, μελανοὺς ὑπὸ τῆς πυρκαϊᾶς, θεωρεῖ τις καὶ οἰκτεῖρι τοὺς ἀχρήστους καὶ ἀκατοικήτους σκελετοὺς τῶν. Διὰ τὴν ὑποτάξιν τῆς Κρήτης πρέπει νὰ ὑποδουλώσῃ τὸ φρόνημα καὶ τὴν καρδίαν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ὅστις νομίζει ὅτι εἶναι πρὸς τοῦτο ἱκανός, ἅς λάβῃ τὸν κόπον νὰ δοκιμάσῃ...

Παρὰ τὸ ἐπίπεδον τῆς θέσεως ἔνθα ἵσταται συνεδριάζουσα ἡ Κρητικὴ Συνέλευσις ὑπάρχει μικρὸν φυσικὸν σπήλαιον, ἀπὸ τῶν σπλάγχχνων τοῦ ὁποίου πηγάζει διαυγέστατον καὶ δροσερώτατον ὕδωρ, μετὰ θορύβου κρημνιζόμενον εἰς τὸ βραχῶδες ἔδαφος τοῦ σπηλαίου. Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔχῃ τις ὀλίγον θερμὴν τὴν φαντασίαν ὅπως, εἰσερχόμενος ἐντὸς τοῦ μικροῦ ἄντρου, τὴν πτῶσιν τοῦ ὕδατος θεωρῶν, καὶ τοῦ νάματος ἀκούων τὸν παφλασμὸν ὑπολάβῃ ὅτι εἰσέρχεται εἰς ἱερὸν νύμφης ἢ θεότητος ὥραιας καὶ δροσεράς, ὅπως καὶ ὁ τόπος ἔνθα διατρίβει. Ἐνίοτε μάλιστα δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ θεωρήσῃ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας τῆς νύμφης τῆς πηγῆς ἀγρυπνοῦσαν παρὰ τὸν ὕγρον καὶ κρυστάλλινον ἐκείνον ὄγκον. Θελκτικὴ γυνὴ ἀναψύχεται ἐκεῖ δροσίζουσα τὴν ὥραιαν κεφαλὴν τῆς. Συνεχῶς ἡ πηγὴ τῶν Μπουτσουναρίων ἐθεώρησε τοιαύτας νύμφας, ζώσας καὶ ὑπαρκτάς, αἵτινες, ἐν εὐθύμῃ φιλικῇ συνδιᾷ, ἐπεσκέφθησαν τὰς ἱστορικὰς θέσεις, καὶ διὰ τῆς φλογὸς ἀπαρμιλλῶν ὀφθαλμῶν ἠπειλήσαν καὶ ἐπέφερον ἐπανάστασεις, καὶ ἦναψαν πυρὰς καθ' ὧν οὐδὲν ἴσχυε ἅπαν τὸ ψυχρὸν καὶ ἄφθονον ρεῦμα τῆς πηγῆς.

Ὑπεράνω, πρὸς τὸ ὑψηλότερον μέρος τοῦ ὄρους καὶ τῆς πηγῆς τῶν Μπουτσουναρίων, ὑπάρχει μικρὸν σπήλαιον ἀφ' οὗ, ὡς ἀπὸ σκοπιᾶς, θυμμάζει τις ἀπληστότερον τὸν περίεξ ὀρίζοντα. Κάτωθεν τοῦ ὄρους ἀναπτύσσεται ἡ σμαράγδινος πεδιάς τῇδε καθεῖσε στιζομένη ὑπὸ οἰκῶν λευκῶν. Ἀκριαία φύεται ἡ χλόη, σκέπουσα χαριέντως τὸ ἔδαφος, καὶ περιβάλλουσα τῶν δένδρων τοὺς κορμούς. Πρὸς τὸν ἀτελεύτητον ὀρίζοντα ἀτελεύτητον ἐπίσης ἐκτείνεται τὸ γλαυκὸν πέλαγος. Αἱ πολυσχιδεῖς γλῶσσαι τῆς ξη-

ρᾶς, εἰσχωροῦσαι ὅτε μὲν ὑψηλαὶ καὶ ἀπότομοι, ὅτε δὲ λεῖαι καὶ ὁμαλῶς ταπεινούμεναι πρὸς τὰ σπλάγχνα τοῦ Πόντου, ἀποτελοῦσιν ἀκρωτήρια ἰδιοτροπώτατα τὸ τε σχῆμα καὶ τὴν μορφήν. Ὁ γυμνὸς κῶνος τοῦ Ἀκρωτηρίου φαίνεται πρὸς ἀνατολάς, καὶ τὰ ὠραία βουνὰ τῆς Κισσάμου ἐκτείνονται πρὸς τὴν Δύσιν, ἐνῶ βουνοί, λόφοι, λοφίσκοι, καὶ κοιλάδες χλοεραὶ καὶ διανθεῖς, ἐκτυλισσόμεναι μετὰ κομψῆς φιλαρεσκείας, καλλύνουσι τὰς γοητευτικὰς μεταξὺ Κυδωνίας καὶ τῶν γειτόνων ἐπαρχιῶν ἐκτάσεις. Τὰ Λευκὰ Ὅρη ὑψοῦνται εἰς τὸ βάθος ὡς βάσις τοῦ ὠραιοῦ σκηνογραφήματος. Ἀπὸ τῆς δυσπροσπελάστου κορυφῆς των ἀκούεται ἐνίοτε κρότος πυροβόλου, ἡχῶν ὡς εἰδοποίησις ἀγρύπνου ἐπιτηρησέως. Εἶναι Χριστιανὸς βοσκὸς δοκιμάσας ἐκεῖ που τὴν εὐθυβολίαν τοῦ ὄπλου του. Βλέπων τὴν σφαῖραν πλήξασαν τὸ κέντρον, θλίβεται διότι ἐχάθη ματαίως μία βολή, δυναμένη πατριωτικώτερον νὰ χρησιμοποιηθῇ...

Ὅτε κατέλιπον τὰ Μπουτσουνάρια ἦτο ἡ ὥρα καθ' ἣν ἡ κλίνασα ἡμέρα παρεχώραε τὴν θέσιν αὐτῆς εἰς τὴν βραδέως ἐπερχομένην ἐσπέραν. Ἡ ἀτμοσφαῖρα εὐωδιάζει ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων τῶν ἀνθέων τῆς λεμονέας καὶ τῆς πορτοκαλέας. Μεθύσκουσιν αἱ αἰσθήσεις, καὶ τὸν βίαιον πυρετὸν τοῦ αἵματος καὶ τῆς φαντασίας δὲν ἰσχύει νὰπραύνη ἡ ἥρεμος ἐσπερινὴ αὖρα, ἡ χαλαρῶς ἀρξαμένη νὰ πνέῃ διὰ τῶν φύλλων καὶ τῶν ἀνθοσκεπῶν κλάδων. Πάλιν δεινὴ τοῦ ἀρρενωποῦ αἰσθήματος, ὅπερ ἐνέπνευσαν τὰ Μπουτσουνάρια, καὶ τῆς ἡδυπαθείας ἣν σκορπίζει καὶ ὑποκαίει ἡ περίξ σκηνή, τελεῖται τότε ἐντὸς τῆς καρδίας. Κῆποι καὶ μέγαρα Τούρκων μεγιστάνων, ἔρημα ἤδη, ὑψοῦνται ἐνθεν κακείθεν τῆς ὁδοῦ. Ἡ γόησσα φαντασία καλλύνει πλειότερον τὰς περίξ σκηνάς, καὶ χέουσα ἔλαιον, συνδαυλίζει τὸ ἀδυσώπητον πῦρ. Ἡδυπαθὺς χλιαρὰ εἶναι ἡ ἀτμοσφαῖρα· εὖσμος εἶναι ἡ αὖρα, καὶ μέθη αἰσθήσεων καταλαμβάνει ὑπόλως τὴν ψυχὴν. Εἰς ἔρωτος συνεντεύξεις φαίνονται ἐπιτήδειοι οἱ τόποι ἐκεῖνοι. Νοῦς καὶ καρδία ἐξάπτεται ἐκ τῆς σκηνῆς, καὶ ὑπὸ τῶν ἐντυπώσεων τὴν φλεγμονὴν νομίζει τις ὅτι βλέπει συρόμενον τὸ δικτυωτόν, καὶ μαύρους Σουλτάνους ὀφθαλμούς, φωτίζοντας διὰ χαύνου λάμψεως καὶ ἡδυπαθοῦς ἀπόκεντρον κρότου. Ἡ φρεναπάτη βασανίζει καὶ θέλγει τὸν ξένον, ὅστις, μὲ τὴν κεφαλὴν πλήρη Ἀνατολικῶν ἐντυπώσεων, διέρχεται εἰς τὴν ἐπικίνδυνον, διὰ τὴν κάρδιαν, ὥραν ἐκείνην, πρὸ τῶν πυλῶν οἰκῶν Ὁθωμανικῶν, καὶ θεωρεῖ διὰ τῶν δένδρων τὰ μέγαρα ὅπου σπαργώσης καλλονῆς γυναικες κατόκησαν ποτέ. Ἡ προδοσία ὅμως τῶν αἰσθήσεων ἐλάχιστον διήρκεσε. Ὁρμητικὴ ἡγέρθη ἡ ἀρετὴ εἰς τὰ στήθη τοῦ ἀνδρός, τὸ φρόνημα ἐν

πτήσει γοργῇ, ὑψώθη μετέωρον, καὶ ὁ ἀπὸ τῆς στιγμιαίας μέθης ἀνακύψας ἀποσείει, αἰδούμενος, τὴν φιληθονίαν τῶν αἰσθήσεων, καὶ ἀνακτῶν τὸ σθένος τῆς ψυχῆς προσφωνεῖ τὰ ἐπαναστατικὰ Μπουτσουνάρια, καθ' ἣν ὥραν τὸ ἐπελθὸν σκότος ἀπέκρυψεν ἐντελῶς τὴν θεὰν τῆς ἱστορικῆς καὶ ἡρωικῆς θέσεως.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΣΗΥΡΙΑΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΤΟ ΣΗΜΕΙΟΝ

(Διήγημα ρωσσικόν).

Ἐκ παιδικῆς ἡλικίας ὁ Ζέμεν εἶχε μάθει νὰ κατασκευάζῃ φλογέρας ἀπὸ κλῶνας ἱτέας. Ἀφῆρει τὸν φλοιὸν, ἐκοίλαινεν τὸ ξύλον, ἤνοιγεν ὅπας ὅπου ἐχρειάζετο, ἔκοπτε τὴν ἄκραν, καὶ ἡ φλογέρα ἦτο ἐτοίμη, τὸσον ἐπιτηδείως, τὸσον τεχνικῶς κατεσκευασμένη, ὥστε ἡδυνάτο τις δι' αὐτῆς ν' αὐλήσῃ ὅλους τοὺς γνωστούς ἤχους. Ὁ Ζέμεν ἀφοῦ ἐγήρασεν ἐγένετο φύλαξ τοῦ σιδηροδρόμου. Κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς του κατεσκευάζεν ἀκόμη φλογέρας, τὰς ὁποίας ἐπώλει εἰς τὴν πλησιόχωρον πόλιν διὰ τινος φίλου του, ὁδηγοῦ τῆς ἀμαξοστοιχίας. Ἐκέρδιζε καὶ μέχρι δύο καπικίων δι' ἐκάστην φλογέραν.

Τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὴν ἐπιθεώρησιν, εἶπεν εἰς τὴν σύζυγόν του νὰ προσέχῃ κατὰ τὴν διάβασιν τῆς ἀμαξοστοιχίας τῆς ἑκτῆς ὥρας. Ἐπειτα ἔλαβε τὴν μάχαιράν του καὶ μετέβη νὰ κόψῃ κλῶνας. Ἐπορεύθη πρὸς τὸ δάσος. Ἡ ὁδὸς ἐσχημάτιζε καμπὴν· κατῆλθε τὴν κλιτὺν καὶ εἰσέδυσεν εἰς τὸν σύνδενδρον χώρον. Ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς ὑπῆρχε μικρὸν τέλμα. Ἐκεῖ πλησίον ἐφύετο μικρὸς ἱτέων, ἐξ οὗ ἔκοπτεν ἐξαιρέτους κλῶνας διὰ τὰς φλογέρας του. Ἐκοψε πολλούς, πάρα πολλούς. Ἐδέησε νὰ ἐργασθῇ πολλὴν ὥραν, πάρα πολλήν, καὶ ὅταν ἐτελείωσεν, ὁ ἥλιος ἦδη ἐπλησίαζε νὰ δύσῃ. Σιγὴ ἐπεκράτει περίξ· ἄλλο τι δὲν ἤκουεν εἰμὴ τὰ πτηνὰ, τὰ τερετίζοντα ἄνωθεν τῆς κεφαλῆς του, καὶ τοὺς κλάδους οἵτινες ἔτριζον ὑπὸ τοὺς πόδας του. Ὅτε ὅμως ἐφθασεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ δάσους, ἐνόμισεν ὅτι ἤκουσε παράδοξον κρότον, ὡς νὰ ἐκτύπα κάποιος ἐπὶ σιδήρου. Ὁ Ζέμεν ἔσπευσε τὸ βῆμα.

— Τί νὰ σημαίνῃ αὐτὸ τάχα; ἐσκέφθη.

Ἐξελθὼν τοῦ δάσους, εἶδεν ἐπὶ τῆς ἀνωφερίας ἄνθρωπον κεκυφὸτα καὶ ἐργαζόμενον πυρετωδῶς. Ὁ Ζέμεν ἐπλησίασε σιγὰ σιγὰ. Ἐνόμισεν ὅτι ἦτο κάποιος κλέπτης κοχλιῶν σιδηρῶν, ἐξ ἐκείνων οἵτινες συχναῖς ἐφωρῶντο κατὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν. Ἄλλ' ἤδη ὁ ἄγνωστος